

Kesit Akademi Dergisi

The Journal of Kesit Academy

ISSN: 2149 - 9225

Yıl: 5, Sayı:18, Mart 2019, s. 87-100

Öğr. Üyesi, Dr. Mustafa CORA

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Polatlı İlahiyat Fakültesi Tefsir Anabilim Dalı,
mustafa_cora@hotmail.com

KUR'ÂN TEFSİRİNİN ÖNEMİ/KULLUK VE DİNİ GÖREVLE İLGİSİ¹

Özet

Kur'ân'ın muhtevâsından ahlâk ve pratik açısından yararlanabilmek için önce onun doğru ve sağlıklı bir şekilde anlaşılması gerekmektedir. Nitekim Asrı Saadet'te Müslümanlar veya başkaları da Kur'ân'ı anlama ve/veya yaşama konusunda çaba sarf etmişlerdir. O zamandan bu zamana olduğu gibi bundan sonra da insanlar Kur'ân odaklı dini bilgiler edinme çabası içinde olacaklardır. Bu aynı zamanda insanların onu öğrenme ihtiyacının karşılanması ve ilgili sorumluluklarının yerine getirilmesi açısından da önem arz eder. Bunun giderilmesinde Kur'ân tefsir geleneği öncelikli bir merci olarak düşünülebilir. O, Allah Kelâmı'nın anlamını ve maksatlarını ortaya koyma meselesini kendisine gâye edinmiş olması bakımından önemli bir bilim dalı olarak her zaman yerini korumaktadır. O, İslâmî ilimlerin odağı olarak nitelendirilebilir. Ona vâkıf olmak, bir bakıma Kur'ân'ın içeriği ve din hakkında asıl kaynağından oldukça esaslı ve sağlıklı bir kültür veya bilgi sahibi olabilmek açısından önemlidir. Nitekim kul, Allah'a karşı görevlerini özellikle ibâdet ve keyfiyetini esaslı ve isabetli bir şekilde her şeyden önce O'nun gönderdiği Kur'ân'dan öğrenebilir. Zira insan tarafından Allah için yapılan kulluğun ve ibâdetin keyfiyeti, kulun görevleri, sorumlulukları hakkında vahiy isnatlı ve esaslı bilgiler onda mevcuttur. Bunların vuzuha kavuşturulmasında tefsirin katkısı ve önemi büyüktür. Nitekim onunla ilgili birikimin, yazılı belgeler halinde sunulduğu tefsir kaynaklarında yüz yıllar boyu varlığını sürdürmesi ve ilgili meselelerin hâlâ irdelenmesi, bu işin doğası ve üstlendiği gö-

¹ Bu makale, 25-27 Ekim 2018'de İstanbul'da düzenlenen 5. Uluslararası Din Bilimleri Sempozyumu'nda aynı başlıkla sözlü olarak sunulan, içeriği kısmen değiştirilen ve geliştirilen bildirinin üretilmiş halidir.

rev açısından varlığını her zaman sürdürecektir nitelikte olduğunu gösterir. O zaman Kur'ân'daki bu meselelerin sağlıklı ve yeterli anlaşılabilmesinde tefsirin rolü nedir? Kur'ân'ın yorumu ve açıklanması konusunda diğer İslâmî ilimler arasında onun yeri ne olabilir? Bu meselelerin Kur'ân'dan sağlıklı bir şekilde anlaşılması/öğrenilmesi nasıl olur? Bu noktada tefsire düşen görev ve ona olan ihtiyaç nedir? Bu gibi hususları usulüne uygun irdelemenin, sorgulamanın ve bazı tespitler ortaya koymanın, kul/kulluk ile tefsir ilişkisi bağlamında ortaya çıkaracağı sonuçların faydadan hâli olamayacağını düşünmekteyiz. Nitekim tefsir ile maddî ve mânevî boyutlarıyla insan hayatının her sahasını inşâ ve imar etmeyi kapsayan kulluk arasında kurulabilecek ilişkinin yararlı sonuçları olabileceği kanaatindeyiz. Bu çalışmada, Kur'ân açısından kendisinin, İslâmî ilimlere âdeta bir zemin ve alan oluşturabildiğini düşündüğümüz tefsir bağlamında, yukarıdaki meseleleri irdelemeyi, tahlil ve sentez yaparak, çözümler ve öneriler üretmeyi ve ortaya koymayı hedefledik.

Anahtar Kelimeler: Tefsir, Kur'ân bilinci, Kulluk/İbâdet hassasiyeti, Kur'ân ve Dini görev/sorumluluk.

THE IMPORTANCE OF TAFSIR (INTERPRETATION) OF THE QUR'AN / ITS RELEVANCE TO SERVITUDE AND RELIGIOUS DUTY

Abstract

In order to benefit from the content of the Qur'an in terms of morality and practice, it first needs to be correctly and soundly understood. In fact, during the era of happiness, Muslims or others made efforts to understand and/or live the Qur'an. From that time on, people have been and will try to obtain religious information that is oriented to the Qur'an. This is also important in terms of meeting the needs of people learning it and fulfilling their respective responsibilities related to it. For meeting this need, the tafsir tradition of the Qur'an can be considered as a priority. Qur'an always holds its own position as an important discipline in terms of the fact that it aspires to put forward the meaning and the purpose of Kalam Allah (Word of God). The Qur'an can be described as the focus of Islamic sciences. Having good grasp of the Qur'an, in a sense its content, is significant in terms of gaining very fundamental and truthful culture or knowledge about the religion from its first source. As a matter of fact, the servant can learn his/her duties against Allah, especially worship and arbitrariness, primarily and accurately, first of all from the Qur'an which is sent by Him. Because there are revelation-based and fundamental information about the arbitrariness of the servitude and worship; duties, and responsibilities of the servant against Allah. The contribution and importance of tafsir in the clarification of these are great. Indeed, the fact that the accumulation about it continues its existence for hundreds of years in tafsir's sources which are presented in written documents and that the related issues are still being examined, reflect the nature of this work to be conti-

nued always in terms of the mission it assumed. What is the role of the tafsir in the understanding of these issues accurately and adequately in the Qur'an? What place can it have related to the interpretation and explanation of the Qur'an among the other Islamic sciences? How can these issues be understood/learned from the Qur'an truthfully? At this point, what is the task of tafsir and the need for it? We think that the results of examining, questioning and revealing some determinations of such issues in the context of the relationship between servant/servitude and tafsir can only be beneficial. As a matter of fact, we consider that a relationship to be set up between tafsir and servitude, which includes construction and improvement of human life with its material and spiritual dimensions, can have beneficial results. In terms of the Qur'an, we aim to examine, produce and put forward solutions and suggestions in this study by analyzing and synthesizing above-mentioned issues in the context of the tafsir that we believe it can form a ground and an area for Islamic sciences.

Keywords: Tafsir, Qur'an awareness, Servitude / Worship sensitivity, Qur'an and Religious duty/responsibility.

Giriş

İnsan akıllı, düşünme yetisi olan şerefli bir varlıktır ve vahye muhataptır. Vahyi anlama ve yaşama kabiliyetine ve yeterliliğine hâizdir. Vahyi muhtevi Kur'ân'ı yorumlama ve açıklama, ondan bilgi sahibi olma işini kendisine konu edinen tefsir ilmi² veya tefsir kaynakları vardır.

İnsanlığa gönderilen Kur'ân, anlaşılmasını, açıklanmasını bizzat kendisi ister. Buradan da insana verilen böyle bir görevin Kur'ân'dan neşet³ ettiği anlaşılmaktadır. Nitekim Allah tarafından, vahyin bizzat inzal edildiği Hz. Peygamber'den onun anlamını ve ahkâmını insanlara açıklaması da istenmiştir.⁴ Zira Allah'ın, onun üzerinde düşünülmesini ve anlaşılmasını muradıyla birlikte bizzat Kur'ân'ın muhtevası, kendine has özellikleri de onun sıradan bir kitap olmadığıнын, yorumlanmasının ve tefsir edilmesinin zorunluluğu olduğunu ortaya koyar.

Tefsir faaliyeti anlam olarak "beyan etmek veya akılla kavranabilecek bir anlamı ortaya koymak" demek olan 'f-s-r', 'ف-س-ر' maddesinden oluşan *tefsir* ise, "mânayı keşfetmek, açıklamak, kelime (veya sözdeki) kapalılığı gidermek, izah etmek"⁵ gibi anlamlara gelir. Bu da gösteriyor ki o, Kur'ân'ın veya âyetlerin mânâ bakımından izahını, açıklanmasını veya yorumlanmasını kendisine meşguliyet/konu edinen bir ilimdir.

² Kâfiyeci'ye göre tefsir ilmi, Allah'ın muradına işâreti yönünden Kur'ân'ı insan gücü ölçüsünde tetkik eden/araştıran bir bilimdir." Bkz. Kâfiyeci, Ebû Abdillâh Muhyiddîn Muhammed b. Süleyman, (1990), et-Teyşîr fî Kavâidi İlmi't-Tefsir, Dimeşk, s. 150, 151.

³ Bkz. Kıyâme 75/19.

⁴ Bkz. Nahl 16/44, 64 vd.; es-Suyûtî, Celâluddîn, (1368), el-İtkân fî Ulûmi'l-Kur'ân, Mısır, II, 98.

⁵ Ayrıca örtülü/kapalı bir şeyi açmak, anlamı ortaya çıkarmak, açığa çıkarmak gibi anlamları da taşımakla birlikte çoğulu, 'tefâsîrât', 'تفسيرات' dır. Bkz. el-İsfehânî, er-Râgıb, (trs.), Müfredât fî Garîbi'l-Kur'ân (tahk. ve dabt.: Muhammed Seyyid Keylânî), Dâru'l-Ma'rife, Beyrut, s. 380; el-Hûlî, Emîn, (1944), et-Tefsir Meâlimu Hayatihî ve Menhecu'l-Yevm, Mısır, s. 5; Zerkeşî, Bedruddîn, (1994), el-Burhân fî

Kur'ân'ın muhâtabı kuldur/insandır. Kulun onu anlaması istendiği gibi ondaki evâmiri, nevâhiyi ve diğer talimatları yerine getirmesi istenen de odur. Kur'ân'ın konusu insandır. Onda Allah kullarından kendisini tanımalarını ve ona ibâdet / kulluk etmelerini istemekle birlikte onları bunun için yarattığını da bildirir.⁶ Aslında kulluk mânevî (derunî) ve uhrevî olan yönleriyle birlikte, insan hayatının her sahasını inşâ ve imar etmeyi ifade eder.

Kul, 'abd', 'عبد' kelimesinin kökünü oluşturan *ibâdet* 'عبادة' ve *ubûdiyyet* 'عبودية' den oluşan *âbd*, anlamca ve içerik olarak kulluk, itaat ve teslimiyet anlamlarını taşır. Esasen abd/insan kul ismiyle içerik -ki, kulluk ve ibâdet kelimesiyle aynı kökten gelen- olarak Allah ile irtibatlı bir durumu ifade eder. Bu kelimenin Kur'ân'da başta Hz. Muhammed olmakla birlikte peygamberler, melekler, cinler için kullanıldığı da görülür.⁷ Kulluk ise, değişik vasıflarla ve isimlerle herkes için kullanılır. O, özellikle inançlı, Allah'ın buyruklarına sevgi içinde boyun eğen/itaat eden ve O'nun muhabbetine mazhar olan kimseler için kullanılan bir vasıftır.

Kur'ân'da aynı kökten 'abd' ve 'ibâd' kelimeleri kulların hepsi ve zaman zaman onların dışındaki varlıklar hakkında müsta'mel olsa da⁸ genellikle 'mü'min' anlamını taşır.⁹ Bu vasfa lâyık olarak Allah'a ibâdet ve kulluk, ona itaat ve teslimiyet ile onun merhamet ve himâyesine sığınmanın keyfiyeti hakkında bilgi sahibi olmak amacıyla Kur'ân'ı iyi anlamak gerekir. Zira âyete¹⁰ göre, yerde ve gökte bulunan herkes onun katına kul olarak varacaktır. Bu nedenle ibâdet anlayışı hayatın odağını oluşturacak nitelikte olmalıdır. O zaman kul, hayatın ibâdet olması bilinciyle, hedefiyle gayret içine girer. Bu ise, Kur'ân öğretisinin bilgisini ve Hz. Peygamber'in örneğini içerir mâhiyettir.

Bu bağlamda Kur'ân'ın insan için açıklanma zorunluluğu var mıdır? Tefsirin kul/insan için faydası nedir? Tefsirle kulluk arasında bir bağ kurulabilir mi? Kulluğun daha etkin olmasına onun bir katkısı olur mu? Bu, dini ve dünyevi görevler açısından kula/insana bir yarar sağlar mı gibi soruların cevaplarının bulunmasının ve ortaya konulmasının gerekliliğini de beraberinde getirir.

Ulûmî'l-Kur'ân (nşr.: Yusuf Abdurrâhman el-Maraşlı ve dğr.), Beyrut, ss. 97-108.

⁶ Bkz. Zâriyât 51/56.

⁷ Bkz. Nisâ 4/172; İsrâ 17/1; Zâriyât 51/56.

⁸ Bkz. A'râf 7/94.

⁹ Kulluk, 'Abd', 'عبد', 'kulluk', 'عبودية' kelimelerinin anlamları çerçevesinde teslimiyet, tazimle boyun eğme, himâye, şefaathet, merhamet, prestij/onurlu olma gibi anlamları da muhtevîdir. (Bkz. İbn-i Manzûr, Ebu'l-Fadl Cemâluddîn b. Muhammed, (1999), Lisânu'l-'Arab, Beyrut; ez-Zebîdî, Muhibbuddîn Ebu'l-Feyz es-Seyyid Muhammed el-Murtazâ el-Hüseynî el-Vâsîfî, (1888), Tâcu'l-'Arûs, Mısır, "a-b-d" mad.) Nitekim abd/ibâd lafızları aslında "Allah'a inancı olan ve O'nun da ona muhabbet sahibi olduğu kullar" mânasına gelir. (Bkz. Abdalbâkî, Muhammed Fuâd, (1939), el Mu'cemu'l-Mufehres li Elfâzi'l Kur'âni'l Kerîm, Kahire, "a-b-d" mad.) Nitekim kulun, ubûdiyyete yönelmesi sadece O'nun rızası üzere olan bir yönelme olarak düşünülmelidir. Bu bağlamda ibâdet gönülden olursa O da kulu sever, ona merhamet eder ve onu korur.

¹⁰ Bkz. Meryem 19/93.

Kur'ân insana, kendisi üzerinde düşünme, onu anlama, ondan öğüt alma, onu izleme¹¹ ve yaşama görevini verir. Bu bağlamda kulluğu, keyfiyetini ve evsâfını da bildirir. Buna karşılık onu anlamak istemeyeni veya buna yanaşmayanı da yerer.¹² Oysa hayatın bütün yönleriyle Allah'a ibâdet ve taat üzere ortaya konulması lüzumu aşikârdır.

Nihayet Kur'ân'ın anlaşılması için üzerinde durulması, düşünülmesi, irdelenmesi ve ondan kulun dünyevî ve uhrevî meseleleri ile ilgili malûmatın çok ayrıntılı ve etraflıca edinilmesi öngörülür. Meseleye böyle bakıldığında yapılan tefsir faaliyetinin ne kadar büyük önem arz eder nitelikte olduğu görülür. Nitekim bu şekilde, Kur'ân'dan elde edilen bilgiler ışığında kul tarafından onun uygulamaya konulması ve yaşanması hakkındaki sorumluluğu ve bunu yerine getirmesinin gerekliliği de açık seçik olarak ortaya çıkar.

1-Kur'ân Tefsirinin Önemi

Allah tarafından kuldun Kur'ân'ın anlaşılması, açıklanması¹³, dolayısıyla O'nun muradını veya ondaki öğretilerini bilmesi istenmektedir. Ancak her âyetin anlamı açık değildir. Bazılarında incelikler, ince mânalar vardır. Herkes Kur'ân âyetlerinin veya onlardaki ince manaların hepsini bilemez. İşte bu gibi nedenlerden dolayı tefsire duyulan ihtiyaç ve onun önemi bâriz bir şekilde görülmektedir.

Kur'ân'ın içerdiği dini, ahlâkî, sosyal konulardan yararlanmak, hem onun öğretisi gereğidir hem de insanların bunlara olan ihtiyaçları sebebiyledir. Bunun gerçekleşmesi için Kur'ân'ın muhtevâsının beyanı gerekir. Onun ortaya koyduğu inanç, ibâdet, ahlâk vb. sistemler sadece İslâm'ın mensuplarına değil, insanlığın tamamına ulaştırılabilmelidir. Bunlar hakkında duyulan ve yaygınlaşan yanlış anlamalar varsa onların da düzeltilmesi gibi hususlar da tefsir çalışmalarına dâhil olarak düşünülebilir. Ancak bunun için azim ve yüksek bir gayret gerekir.

Tefsir, kendi dışında kalan diğer ilmi disiplinlerin yanında, insanlığın refahı ve medeniyetinin ilerlemesi konularına, ilmiyle her şeyi kuşatan Allah'ın kitabının anlaşılmasını ve açıklanmasını sağlamakla da katkı sunar. Zira Kur'ân'da insanlığın saadetinin öğeleri(unsurları) bulunur. Bu ilim, Kur'ân'ın sunduğu sistemin ilkelerini keşf ederek ve pratik hayatla da ilişkilendirerek bunları vuzuha kavuşturur ve yaşanmaları imkânına da kendi zaviyesinden ve kendi konusu bağlamında katkıda bulunur.

¹¹ Bkz. Sa'd 38/29; Muhammed 47/24; Müminûn 23/68 vd.

¹² Bkz. İsrâ 17/45, 46; Nisâ 4/78 vd.

¹³ Bkz. Nahl 16/44 vd.) Hz. Peygamber'in böyle bir görevi vardı(Bkz. İbrâhim 14/4; Nahl 16/44 vd.) ve bu onun için vâcib idi. (Bkz. es-Suyûtî, Celâluddîn, el-İtkân fî Ulûmi'l-Kur'ân, II, 208). Bununla birlikte Kur'ân'ın hükmünün yaşaması ve devamlılığı için Allah'ın Hz. Peygamber'e onu tebliğ etme emri vardı(bkz. Mâide 5/67vd). O'nun Resûlullah'tan âyetleri yorumlama, o dönemde yaşayan kimselerin aralarında ihtilâfa düştükleri şeyleri açıklama isteği de vardı. O, kavli sünneti yanında örnek alınacak şekilde Kur'ân'ı da yaşıyordu. Bkz. Karaman, Hayreddin ve dğr., (2014), Kur'ân Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir, Diyanet İşleri Başkanlığı Yay., Ankara, c. III, s. 401, 402; Kutup, Seyyid, (1977), Fî Zılâli'l-Kur'ân, (trc.: M. Emin Saraç, Bekir Karlığa, İ.Hakkı Şengüler), İstanbul, c. IX, s. 191.

Kur'ân'daki yüksek kültürü, ahlâkî ve evrensel değerleri/ilkeleri, insanı yücelten değerleri araştırmak ve ortaya koymak gerekir. Onlardan istifade edilmesine katkı sağlamak için tefsir onları anlatmaya çalışır. Zira Kur'ân'ın çizdiği istikamet üzere gitmek, onunla teeddüp olmak, onun evâmirini, nevâhîsini, teşviklerini, tavsiyelerini dikkate almak ve onlara uymak, Allah'ın rızasını celb edici şeyleri yapmak, her şeyden önce bu konuları bilmekle olur.

Normalde Arapçası olan için âyetlerdeki müfesser, muhkem, nas, zâhir gibi muhkemler genel anlamda açıktır. Bunların tefsire pek ihtiyaç yoktur. Ama bunların birbirleri arasındaki takrîr, takyît, tahsîr, tebyîn, istisnâ gibi ilişkilerin bilinmesi gerekir. Bu ise, kişinin Arapçası olsa da ihtisas sahibi olmayı gerektirir ki, bu meseleler tefsir alanının meseleleridir.

Bir başka husus ise, kelimelerdeki mecâz, müstereklik, iltizâmî delâlet vb. pek çok anlama hamledilebilmektedir. Böyle durumlarda cümleleri/lafızları koyanın veya söyleyenin zaman zaman açıklamalarına da ihtiyaç duyulabilmektedir. Bunlar başka âyetlerle veya hadislerle veyahut da ilgili karîne veya delillerle insanın gücü nisbetinde anlaşılabilir ve çözülebilir.

Bazı lafızlarda da, gizlilik veya farklı kıraatler, garip lafızlar, meseller vb. olabilmektedir. Bu hususların herkes tarafından bilinmesi mümkün olamamaktadır. Üstelik Arapçası olmayanlar için, açık âyetler olsa bile sözlerinin tek tek açıklanması gerekebilmektedir.

Tefsir uzmanlarınca Kur'ân'da rahatlıkla anlaşılacak açık âyetler bulunmakla birlikte, açıkça anlaşılacak durumda olan âyetler de yer alır. Bu anlamda Kur'ân'da teşbih, istiâre, tevriye, kinâye gibi edebi sanatlar, müphemât, müteşâbih ifadeler, nâsih/mensûh, mücmel/mübeyyen gibi meseleler bulunur. Üstelik Kur'ân'ın sahip olduğu i'câz ve kendine has özellikler vb. hususların ona kazandırdığı yorum zenginliği de bu alanda ihtisası gerektirir bir niteliğe sahiptir. Bu gibi durumlarda Kur'ân tefsir faaliyetinin ne kadar önemli ve gerekli, ama bir o kadar da kolay olmadığını ortaya koymaktadır.

Her hâlükârda nasıl kul olunacağı veya bunun gereği olan ibâdetlerin nasıl icra edileceği gibi hususlar dinin bu temel kaynağı olan Kur'ân tarafından bildirilmekte ve ortaya konulmaktadır. Bunun öğrenilerek ondan çıkartılması gerekiyor. Bu kaynak malûm ve onu O'ndan getiren belli, -ki o, Hz. Peygamber'dir- o zaman bu işin nasıl olacağı, ne şekilde yapılacağı kul tarafından o kaynaktan alınarak bu anlamda sorumluluktan kurtulması gerekmektedir. İşte burada asıl görev, diğer İslâmî ilimlerden ziyade Kur'ân'ı kendisine konu edinen tefsir ilmine düşmektedir.

Kur'ân'dan ilâhî talimatları veya dini anlama, kavrama, yaşama kabiliyet ve potansiyeli insana verilmiştir. Bu anlamda hayatı tanzim etmek için ona akıl(zihin), ruh ve bedenle ilgili potansiyel de lütfedilmiştir. Hatta o, baştan itibaren insanlığa bildirilmiş hanîf (tevhîd) dini üzere olmada, onu kabul etmede ve benimsemede uygun bir fitrata da sahiptir.¹⁴

Saadet döneminden bu güne kadar olduğu gibi bundan sonra da insanlar, Kur'ân'ı ve onun getirdiği dini anlama veya yaşama konusunda hep gayret içinde olacaklardır. Bununla birlikte her zaman olduğu gibi böyle bir ihtiyacı gidermede tefsir faaliyeti ve geleneği de öncelikli bir

¹⁴ Bkz. Rûm 30/30.

mercii olarak yerini korumaya devam edecektir. Zira Kur'ân'ı kendisine konu edinmiş olan bu ilim, bidayetten beri onu anlamada ve mevcut birikimi yazılı belgeler halinde sunmada şimdiye kadar olduğu gibi bundan sonra da aynı şeyi yapacak ve tefsir kaynakları da bu birikimi koruyarak her zaman var olacaktır.

Tefsir, Allah kelâmının anlamını ve maksatlarını ortaya koyma meselesini kendine gaye edinmiş olması bakımından da ayrıca önemli bir ilimdir. Çünkü onun öğrenilmesiyle diğer bütün dini disiplinler hakkında da en azından Kur'ân merkezli ve temelli kültür ve birikim sahibi olmak mümkün olur. Bu şekilde *bir yönden* Kur'ân'ın ve açıklanmasının, diğer yönden de onu tebliğ eden, açıklayan, onun ahlâkı ve yaşantısıyla örnek bir şahsiyet olan Hz. Peygamberin tanınması gerçekleşmiş olur.

Kur'ân'ı anlamının elbette bir yöntemi, sistemi olmalıdır. Bu onu anlama mekanizmasının güvenilirliğine ve verimliliğine de katkı sağlar. O zaman kişinin bir kul olarak, Kur'ân'dan ibâdet ve bu bağlamda kulluğuyla alâkalı görevleri edinme düşüncesinde, onun aklına tefsiri, tefsir faaliyetini, tefsir ilmini ve tefsir kaynaklarını getirebilir.

Kur'ân öğretisinden ahlâk, pratik ve diğer açılardan etkin biçimde yararlanılabilmesi de her şeyden önce onun gerçekçi ve güvenilir bir biçimde anlaşılmasıyla ilişkilidir. Zira ondaki nevâhinin, evâmirin ve diğer talimatların gereğince uygulanabilmesi, onda anlatılanlarla insanların doğruya yönelebilmesi/yönlendirilebilmesi ondan anlaşılmanın/alınan bilgilerin isabetli olması ve doğruluğuyla da ilgili ve orantılıdır. Nitekim bu faaliyetlerin olumlu veya olumsuz yönde etkilenmesinde bunun payı büyüktür.

Tefsir ilminin işleyişi, kendine özgü bir sistem üzeredir ve bazı kurallar ve kâideler de söz konusudur. Zira bu ilimle Kur'ân'daki sözlerin işaret ettiği anlamlar ve bunlarla hedeflenen amaçlara işaret etme keyfiyeti/biçimi üzerinde de durulur.¹⁵ Bu faaliyetle uğraşan âlim için bulunduğu dönem, ortam, şartlar, ihtiyaçlar ve bunların algılanma biçimleri de önemlidir.

Buraya kadar belirttiğimiz veya belirtmediğimiz farklı niteliklerde bir takım tefsir meseleleri varken her Müslümanın veya kulun Kur'ân'ı kolayca veya yeterince anlayabilmesi, Allah'ın muradını kavrayabilmesi ve ona karşı görevlerini yeterince yapılabilmesi pek mümkün gözükmemektedir. Bu nedenlerden dolayı Kur'ân sözlerinin işaret ettiği anlamların ortaya çıkarılması, açıklanması ve onlarla insanların aydınlatılmasına yardımcı olunması, Kur'ân üzerinde yapılacak tefsir çalışmalarına muhtaç olduğunun ve bu faaliyetin öneminin ispatı ve gerekliliği niteliğindedir. Böyle çalışmalar onun nasihatlerinin, emirlerinin, nehiyelerinin, teşviklerinin vb. pratik hayatla irtibatlandırılması ve onlardan yararlanılması yolunu açar. Dolayısıyla bu hususlarda Kur'ân odaklı ihtisas nitelikli çalışmalar ve onun yeterince anlaşılması gibi faaliyetlerin tefsirin işi olduğu anlaşılmaktadır.¹⁶

---

¹⁵ Bkz. İbn Arafe, Ebu Abdillah Muhammed b. Muhammed b. Muhammed el-Vergammî et-Tûnisî (2008), Tefsîru İbn Arafe, Beyrut, I, 19.

¹⁶ Nitekim tefsir, yukarıda da belirttiğimiz üzere, Kur'ân üzerinde araştırma yaparak onun anlamını ortaya çıkartma ve açıklama faaliyetidir. Bkz. el-Hûlî, Emin, (1944), et-Tefsîr Meâlimu Hayâtihî ve Men-hecu'l-Yevm, Mısır, s. 5.

Bu faaliyet muvâcehesinde kulların Kur'ân'ı doğru anlamalarına, onu benimsemelerine, Allah'ın iradesini bilmelerine, inananların kulluk görevlerini doğru bir şekilde yerine getirmelerine şüphesiz katkı sağlanır. Kulluk, hayattan başka ve ondan ayrı bir şey değildir. Allah'ın iradesi üzere kulluk görevinin sağlıklı bir şekilde yerine getirilmesi, dünya hayatının düzgün inşa edilmesini de beraberinde getirir. İnsan için önemli bir vasma hâiz olan kulluk/ibâdet sayesinde insan arınır, sürekli ve yeniden ihya olur, olgunlaşır. Ancak bu durumda onun Allah'ın sınırlarını koruma bilgisinin, azminin ve iradesinin sürekliliğine ihtiyacı vardır. Bunlar ise, açık, net ve sağlıklı çıkarımlarla olur.

Kur'ân, kendisi ve âyetleri, ilkeleri üzerinde iyice düşünülmesini, anlaşılmasını ve bunların muktezası üzere hareket edilmesinin bilgisine erişilmesini de ister.¹⁷ Kur'ân'dan Allah'ın muradı ne kadar isabetle öğrenilirse, kulun bunlara göre yaptıkları da o kadar esaslı, gerçekçi olur ve o, yaratılış gayesine uygun hedefe doğru ilerler. Nitekim Kur'ân, kulun yolunu, ufkunu aydınlatan, onunla insanın doğruyu, yanlış ayırt edebileceği veya ona hidâyet üzere yolu göstereceği bir nûr/ışık gibi karşısında durur.¹⁸

Bütün bunlar çerçevesinde diyebiliriz ki, Kur'ân'ın Allah kelâmı, mûciz, belâğat ve edebî üslûb yönünden zirevede olması, onu bize getiren mubelliğ ve mübeyyin bir elçinin olması, nüzulüne şahit olan neslin hayatta olmaması, genellikle indiği dönemdeki şartların, taleplerin, ihtiyaçların ve gelişmelerin pek çok yönden zamanımızdakilerden farklı olması, Kur'ân'ın sosyal hayat ve hemen hemen pek çok bilimsel meselelerle/gelişmelerle bağlantılı düşünülmesi, muhtevâsıyla ilgili çalışma yapabilmek için ilmî ve iyi bir alt yapının bulunmasının gerekliliği gibi nedenler, özellikle tefsir işinin kolay olmadığını, fakat gerekli olduğunu ve bilhassa önemini gösterir nitelikte olmalıdır. Bununla birlikte tefsir çalışmalarının insanın kulluğuna sağlamakta olduğu katkı asla inkâr edilemez.

Her hâlükârda insan zihnen, ruhen ve bedenen Kur'ân'ın muhtevâsını gücü nisbetinde anlama, uygulama potansiyeline ve yeteneklerine müsait yaratılmıştır. Kul bununla Kur'ân'ı, dinin keyfiyetini anlama ve onunla yaşamını, hayatın gereklerine göre düzenleme kapasitesine hâizdir. Zira âyette insanın tevhit dinini kabullenmeye/benimsemeye münâsip veya yatkın bir yaratılıştaki olduğu ifade edilir.¹⁹

2-Tefsirin Kulluk ve Kulun Görevi İle İlgisi

Kur'ân nazarında insan/kul, bir taraftan din ve dünya hayatıyla ilgili işleri yürütürken diğer taraftan olumsuzluklardan sakınmaya, arınmaya/temizlenmeye ve olgunlaşmaya çalışan bir varlık olarak takdim edilir. Bu şekilde din ile işleri kolaylaşırken aynı zamanda sahip olduğu iman ve amel bütünlüğü ile de yaptığı ibâdet anlayışı hayatını kuşatır. Kulluğu güzel olanın amelleri ve ifa ettiği görevleri, işleri de güzel ve verimli olur.

¹⁷ Bkz. Sa'd 38/29; Muhammed 47/24; Kamer 54/15,17, 22.

¹⁸ Bkz. Hac 22/11; Zümer 39/11 vd.

¹⁹ Bkz. Rûm 30/30. Ayrıca kulun varlığıyla dine önem vermesi ve kararlılıkla onun üzere gitmesi veya onun üzere yürümesi ifade edilir. Bkz. Kur'ân Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir, c. IV, s.312.

Kullukla aynı kökten gelen 'ubudiyet', 'عبودية' in anlam olarak kendini alçaltmak/alçak tutmak, itaat etmek veya kendi kibrini, gururunu kırmak, boyun eğmek ve bunu izhâr etmek veya esaret halinde olmaktır. Bundan daha belîğ olan 'ibâdet', 'عبادة' ise, yukarıda belirtilen anlamların son noktasını oluşturur ve tazimle Allah'a boyun eğmeyi belirtir. Ancak buna, en nihâî aşamada olan ve ihsan üzere hareket eden kul sahip olur.²⁰

İbâdet, kulun Allah'a karşı sevgi, saygı ve itaatini izhâr etmesi, ortaya koymasıdır. Kul tarafından bu anlamda Allah'a ibâdeti ifade eden ve de vahiy kültürü bağlamında olan düzenli ve belirli davranış şekillerinin ifa edilmesi gerekir. Öyle ki, bunların keyfiyet olarak hem Allah'ın rızasına uygunluğunun hem de O'nu memnun edici olduğunu ifade eder olması gerekir. Bu davranış biçimlerine ibâdet diyebiliriz.²¹ Bu yapılanların aynı zamanda ahlâk yönünden de muhtevâsının olması gerekir. Aksi takdirde bunlara ibâdet denilemez.

Her hâlükârda yapılan bu ibâdetlerin muayyen davranışlar, öz itibariyle de maneviyât ve ahlâk ile bağlantılı olmaları gerekiyor. Bununla birlikte, ibâdetin muhtevâsında sevgi, saygı ve itaat da bulunmalıdır. Aksi takdirde bunlar ibâdet vasfını taşıyamaz.²² Üstelik ibâdet ancak dinle ve onun kaynağı ile beraber düşünülmalıdır. Böyle bir ibâdetin veya Allah'a yapılacak olan kulluğun keyfiyeti, o dinin kutsal kitabı ve Allah tarafından gönderilen peygamberlerce bildirilir.

İnsanın isteyerek veya istemeyerek başkalarına karşı (kulluk niteliğinde) yaptığı hizmetler de kulluk olarak görülebilir. Ama burada bahsi geçen şey, yerine getirilmesi istenen bir görevi veya verilen bir direktifi ifa etmekten ibaret olur. Allah için yapılan kulluk görevinde ise, O'nun nevâhisini, evâmirini ve diğer talimatlarını ifa etmekle iktifa edilemez.

Allah'ın iradesini ve buyruklarını sadece yerine getirmek, esaslı bir kulluk için yeterli olmaz. O'nun rızasını elde etmek için mümkün olan en içten söz ve davranışlarla O'na sevgi, saygı ve bağlılığın da gösterilmesi icap eder. İşte bu minval üzere Allah'a yönelik olan her türlü söz ve davranış da ibâdet kapsamına girer.²³ Buna göre ibâdet, dini vazifelerin yanında dini olmayan, ama din anlayışıyla, iradeyle ve Allah rızası için olanları da içerir.

Bütün bunları, yukarıda anlatılan nitelikler vb. ile yapacak olan yine kulun kendisidir.²⁴ Demek ki, Allah için kulluk vazifesini ifa eden, Kur'ân'a göre kul 'abd', 'عبد', hür (veya köle) kişi, varlıkların en şerefli olan insandır. Onun kul olarak bu yol ve yöntem üzere, görevinin ne olduğunu, bunun ne şekilde ifa edileceğini²⁵ dinî delillerden istinbat ederek öğrenme zorunlu-

²⁰ Zira bir âyette şöyle buyrulur: "Rabbin, yalnız kendisine tapmanızı ve anaya babaya, iyilik etmenizi emretti." (İsrâ 17/23.) Yukarıda verilen bilgiler için bkz. el-İsfehânî, er-Râgıb (trs.), el-Müfredât fî Garîbî'l-Kur'ân (tah. ve dabt: Muhammed Seyyid Keylânî), Dâru'l-Ma'rife, Beyrut, s. 319.

²¹ Bkz. Lisânu'l-'Arab; Tâcu'l-'Arûs, "a-b-d" mad.

²² İbn Kayyim el-Cevziyye(1983), Medâinu's-Sâlikîn, Kahire, I, 58.

²³ Uludağ, Süleyman, (1988), "Abd" mad., (DİA), İstanbul.

²⁴ Bu kelimenin sözlükte, köle, kın, vasîf, câriye gibi karşılıkları olan bir kelimedir.

²⁵ Âl-i İmrân 3/114.

luğu da vardır. Bunun gerekliliğini, insanın atası Hz. Âdem'e Allah tarafından ilk peygamberlik görevi verilirken sorumluluklarının bildirilmesinden de anlamak mümkündür.

İslâm, ilk insanla (Hz. Âdem'le) başlayan, sorumluluklarını onun muhtevasında barındıran, bu güne kadar devam ederek gelen dinî nitelikli bir gelenektir. İnsanın ona bağlılığı, dini algılaması farklı şekillerde, derecelerde ve beşeri istidatlarda olabilir. Ancak bir şeyin, insanın sadece aklına yatması yetmez, onun gönlünde de yer etmesi gerekir. Din, iman öncelikle bir gönül işidir. Bu olmadan o samimiyet yakalanamaz. O sevilerek kalben benimsenerek yaşanmalıdır. Nitekim ona gönülden bağlanmanın fitrî bir hali ve niteliği vardır.²⁶

İşte bu doğallık bağlamında Allah, “*Ben cinleri ve insanları, ancak bana kulluk etsinler diye yarattım.*” buyurur.²⁷ Kulun vasfı ve bunun nasıl olacağı ise, İslâm'ın temel kitabı olan Kur'ân'dan öğrenilebilir. Ancak ondan bunun genişçe, açıklamalı, anlaşılır ve sağlıklı bir biçimde nitelikleriyle ortaya konulması da tefsir ile mümkün olabilir.

Kulluğun, din ve onunla ilgili görev ve sorumlulukların tefsir aracılığıyla Kur'ân'dan öğrenilmesi ve geliştirilmesi yanında bu, kişinin derli toplu ve kendisinde öz güven oluşturabilecek bir birikimi, donanımı yakalamasına da katkı sağlar ve onun için önemli bir kazanım ve nitelik olur.

Kur'ânî bilgiye ve sünnete göre bu konuda kul, Hz. Peygamber'in yaşam tarzını kendisine örnek alarak²⁸ dinî görev ve sorumluluk bilinciyle, hassasiyetiyle kendininkini mukâyese edebilir. Hal böyle olunca kişinin Kur'ân tefsirini ve vahiy kültürünü ne kadar kavradığı, özümlediği veya bu konuda ne kadarlık bir kültüre, birikime ve paratiğe sahip olduğu ortaya çıkabilir.

Bu konularda mesafe almanın, kulluğun veya dinî görev ve sorumluluk anlayışının iyileşmesine katkı sağlayacağı kanaatindeyiz. Bilinen uygulanır ve yaşanır. İnsan için bilinmeyenin, görülmeenin yaşanması veya uygulanması mümkün olamaz. Tefsir ilminin ortaya koyduklarının yaşam açısından dikkate alınabileceği gibi diğer dini bilimlere de bir bakıma zemin oluşturabilecek veya katkı sağlayacak özellikte olabileceklerini düşünerek, kendisine öncelik verme kanaatini taşıdığımız Kur'ân tefsirini kul, kulluk ve ibâdet bağlamında daha ziyade öne çıkarmayı tercih ettik.

Bu şekilde *bir yönden* Kur'ân ve açıklanması ile onu tebliğ eden, açıklayan, onun ahlâkı ve yaşantısıyla örnek bir şahsiyet oluşturan Hz. Peygamber tanınmış olur, *diğer yönden* kulluğun, dinin ve kullukla ilgili görev ve sorumlulukların irdelenmesi ve geliştirilmesi, derli toplu, insana güven veren bir birikime, donanımına sahip olunması ve Hz. Peygamber'e kıyasla dini görevlerde ve sorumluluklarda kazanılan hassasiyetin derecesinin ortaya konulması da

²⁶ Eyüpoğlu, Osman ve dğr., (2012), Kur'ân'ın Sosyal Yaptırimsallığı, (OMÜİFD, Sayı, 33, s. 62.

²⁷ “*وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ*” Zâriyât 51/56. Zira bu varlıkların yaratılma hikmeti/sebebi budur. O'nun gayrisi için tüketilen ömürler zâyî olur ve bu, insanı azaba götürür. Bkz. Yazır, Elmalılı M. Hamdi, (trs.), Hak Dini Kur'ân Dili, Eser Kitabevi, İstanbul, c.VI, s. 4546.

²⁸ Bkz. Ahzâp 33/21.

mümkün olur. Aynı zamanda bu, kulun zaman zaman kendisini Kur'ân ölçüsünde muhâsebe çekme ihtiyacı hissetmesine de vesile olabilir.

Kur'ân'a göre, donanımlı, samimi, iyi bir kul ve mütedeyyin olmak varken, insanların ilmi, ahlâki ve sosyal sorunlarıyla alâkalı meselelerinden kaynaklanan eksikleri ve sıkıntıları malumken, örneğin bir din görevlisinin Cuma'larda genellikle *hazır hutbe* okuması, Kur'ân'dan bir şey söylemek gerektiğini hissettiğinde açıp Kur'ân'ın *tercümesini* okuması, dini bir mesele sorulduğunda *ilmihal kitaplarına* bağlı kalması gibi rutinin dışına çıkamaması, belki de Kur'ân bilgisi açısından bir yetersizliğin veya eksikliğin göstergesidir. Ancak bu söylenenler yararsızdır ve bunlar yapılmasın demek istemiyoruz. Söylemek istediğimiz, özellikle bu gibi işlerle görevli veya bu gibi konuların öğretimi/eğitimi ile uğraşanın bilhassa Kur'ân bilgisi ile donanımlı bir kişi olması, hatta bunun ötesine geçebilme gayreti, başarısı içinde ve birikimli olması önerimizdir.

Burada şunu da belirtmek gerekir ki, iyi bir kulluğa/ibâdeteye erişmede, sadece *tercüme* veya *meâl* üzerinden hareket etmeye çalışmanın kula sağlayacağı katkı yeterli olamayabilir. Zira Kur'ân'da pek çok ve farklı konuların yer yer yeterli miktarda açıklığa kavuşturulması zarureti vardır. Bu, tefsir faaliyetiyle alâkalı yapılabilecek bir şeydir. Bunun kulluğun keyfiyeti, hassasiyeti ve mükemmelliği açısından insana fazlasıyla katkı sağlayacağı düşüncesindeyiz.

Dinî bağlamında kişinin hem kendi kulluğu hem de diğer kullarla ilgili dini mesuliyeti ve sorumluluğu vardır. Böyle ağır iki görev sahibi bir kimsenin Kur'ân'ı çok iyi bilme zorunluluğunun ve sorumluluğunun bilincinde olması gerekir. Bu bağlamda Kur'ân tefsirini bilmesi hem işini kolaylaştırır hem de pek çok meseleyi çözebilir. Kur'ân'ı ve muhtevâsını ne kadar anladığını, hem dini hem de dünyevi görevini ne kadar özümsemiş olduğunu ve önemsemiş olduğunu mutlaka bir şekilde test etmelidir. İşte bu sebeple Kur'ân'ın *tercüme* veya *meâlden* de öte tefsir kapsamında bilinmesinin, kişinin işiyle ilgili görev anlayışına, ibâdetine ve kulluğuna keyfiyet ve hassasiyet olarak neler katabileceğini veya ne kadar katkıda bulunabileceğini tahmin etmek zor değildir.

Bu çerçevede insanın bir kul olarak Kur'ân'ı yeterince anlaması, algılaması; kâfi miktarda tefsir bilgisine vâkıf olması onun Kur'ân'a sâdık kalmasına, İslâm'ı çok iyi derecede temsil etmesine ve onu yaşamaya götürmesine şüphesiz katkı sağlar. Bu gibi hususlar ile onun birikiminin kalitesi özellikle Kur'ân ve tefsir açısından ve içinde bulunulan zamanın şartları çerçevesinde Kur'ân'ı yeterli miktarda öğrenmesi ile yakalayacağı niteliğin, kalitenin ve mütedeyyinliğin onu keyfiyet olarak ulaştıracağı kâmil mümin/Müslüman mertebesi elbette daha güzel olacaktır.

Burada denilebilir ki, ahlâkî, itikadî, amelî vb. meseleleri konu edinen, anlatan İslâmî bilim dalları kendi cephelerinden kulluğu veya keyfiyetini kendi alanları muvâcehesinde daha detaylı bir şekilde ortaya koyabilirler. Ancak burada mümkün olduğu kadar bunu tefsir üzerinde yoğunlaştırarak anlatmak ve ifade etmek hususunda bu faaliyet bağlamında öne çıkartmak, tefsirin konusunun Kur'ân ve söz konusu ibâdetin, kulluğun, ödevin ve sorumlulukla-

rın da öncelikle bu temel kaynağa dayanmasıdır. Onu da kendine konu edinenin tefsir ilminin olmasıdır.

Nihayet Kur'ân'a göre ibâdetin ve kulluğun, onun ruhuna uygun ve mümkün olduğu kadar isabetli olabilmesi, onun anlaşılabilirliği miktar ile olabilir. Onun yeterli ölçüde yaşanabilmesi ise, insan yaşamının ilgili bütün sahalarında Allah ve Resulü'ne itaatın ve ibâdetin nüfuzlu olması ölçüsünde mümkün olur. Bu da, bilinçli ve samimiyetle Kur'ânî kulluk/ibâdet anlayışının hayatın odağına yerleşmesi ile sağlanabilir. O zaman insan, Kur'ân'ı güzel anlayan, vahiy kültürü ile donanımlı kulluğu ve ibâdetiyle onunla özdeşleşen Kur'ân nesli olur.

Sonuç

Kur'ân'ın muhtevâsından onun anlaşılması, yaşanması, iyi bir kul olunması rahatlıkla anlaşılabilir. Onun yorumunun/açıklanmasının yazılı belgeler halinde sunulduğu tefsir kaynakları mevcuttur. Bunlara başvurulmasıyla diğer dini disiplinler hakkında da en azından Kur'ân merkezli ve temelli bir birikim sahibi olmak mümkündür.

Kur'ân'ın gönderildiği insanoğlu, her ne kadar kendi dışındaki canlı varlıklara kıyasla pek çok yetenekle mücehhez olsa da dâhili ve hârici nedenlerden dolayı sürekli acziyet, sığınma, yardım isteme ihtiyacı ve duyguları ile beraber yaşar. Bu da insan için aşkın varlığı, Yüce Yaratıcı'yı akla getirir.

Kul bu Yaratıcı'ya (Allah'a) ibâdetin gerekliliğini anlayabilir, ama bunun keyfiyetini ve mahiyetini bilemez. O'na nasıl kulluk veya ibâdet edileceğini ancak vahiy veya ilâhi kitaplar aracılığıyla bilinebilir. Tarih boyunca da bu hep böyle olmuştur. Bu anlamda kulun tevhit inancı ve en son din bağlamında müracaat edebileceği yegâne kitap İslâm'ın temel kaynağı olan Kur'ân'dır.

İslâm'a inanan veya inanmayan herkes, Kur'ân'dan Allah'ın kullarından ne istediğini öğrenebilir. Belki ondan Allah'ın muradının anlaşılması kişilere göre farklı farklı olabileceği gibi sahip olunacak ilmî birikim de kemiyetçe birbirinden değişik miktarlarda olabilir. Zira o, sıradan bir kitap da değildir. Ondaki ibâdet ve kulluk kavramları ile kulluğa verilen önemi ve vurguyu açık seçik olarak izah edilmiş şekilde tefsir kaynaklarında bulmak mümkündür.

Böyle müciz bir kitaptaki ilâhî öğretiyi anlamak için her şeyden önce yeterli donanıma ve usul bilgisine sahip olmak gerekir. Bir görevi de aldığı vahyi tebyin/tefsir etmek olan Resûlullah (s.a.v.)'in bu meyandaki tefsirleri/açıklamaları da dikkate almak gerekir. Bu bağlamda ve bu işin mütehasısı olarak akl-ı selim ile Kur'ân üzerinde sistematik bir düşünceyle ve etraflıca çalışmayla ondan sağlıklı bilgiler elde edilebilir.

Allah'ın muradının geniş bir şekilde ortaya konulması fikri ise, tefsir ilmiyle alakalı düşünce ve gerekliliği akla getirir. Bu da Kur'ân'ın güzelce ve genişçe anlaşılıp açıklanması bağlamında tefsir ilminin önemine ve ona olan ihtiyaca işaret eder. O halde Kur'ân'dan Allah'ın muradının, ibâdetin, kulluğun ve diğer dini görevlerin öğrenilmesi zarureti, *tefsir* faaliyeti geleneğinin aracılığını ve gerekliliğini ortaya koyar.

Kur'ân'ın anlaşılması ve açıklanmasında en geniş anlamda ve en küçük ayrıntısına kadar varacak şekilde bu işle uğraşan ve bu işin birikimini sunan ilim, *tefsir ilmidir*. Bu demektir ki insanın, Allah'ın kendisinden ne istediğini öğrenebilmesi konusunda Kur'ân'ın yorumlanmasında, açıklanmasında tefsir ilminin önemi tartışılmazdır ve buna ihtiyaç vardır. Nitekim tefsir insana kulluğunu yerine getirebilmesi için oldukça zengin bilgi sunar.

Kelime olarak, inkıyât (boyun eğme), gönüllü olma, tapınma, kulluk gibi anlamlara gelen ibâdet, kul tarafından Allah için ortaya konulan muhabbet, hürmet ve bağlılığı ifade eden duygu ve davranış şekilleri hakkında ifade edilir. Bu anlam ve bağlamda Kur'ân'dan tefsir sayesinde ibâdetin ve kulluğun, donanımının ne olduğunu öğrenmek mümkündür. Nitekim onun evsâfı Kur'ân'dan anlaşılabilir keyfiyetiyle ortaya çıkar.

Tefsir sayesinde Kur'ân'dan anlaşılabilir kul, kulluk ve ibâdet anlayışı genişçe bilinir, ortaya konulur. Böylece ondan dinin, onun mâhiyetinin ve onunla ilgili görevlerin, sorumlulukların etraflıca öğrenilmesi de mümkün olur. Bu anlamda onun diğer dini bilimlere de geniş bir malûmat sunarak onlara katkıda bulunduğu söylenebilir. Bu özellikte olması ve bilhassa konusunun Kur'ân olması, Kur'ân odaklı bilgi birikimini ortaya koyması ve bir bakıma diğer İslâmî ilimlerin de odağını oluşturulabilecek durumda olması yönünden tefsir ilminin ve tefsirin öncelikli ihtiyaçlardan biri olma niteliğine sahip olduğunu söylemek mümkündür.

KAYNAKLAR

- Abdubâkî, Muhammed Fuâd, (1939), el-Mu'cemu'l-Mufehres li Elfâzi'l Kur'âni'l Kerîm, Kahire.
- İbn Arafe, Ebu Abdillâh Muhammed b. Muhammed b. Muhammed el-Vergammî et-Tûnisî, (2008), Tefsîru İbn Arafe, Beyrut.
- Eyüpoğlu, Osman; Cora, Mustafa; Yıldız, Murat, (2012), Kur'ân'ın Sosyal Yaptırımsallığı, (OMÜİFD, Sayı 33.
- el-Hûlî, Emîn, (1994), et-Tefsir Meâlimu Hayatihî ve Menhecu'l-Yevm, Mısır.
- el-İsfehânî, er-Râğıb, (trs.), el-Müfredât fî Garîbi'l-Kur'ân (tahk. ve dabt.: Muhammed Seyyid Keylânî), Dâru'l-Ma'rife, Beyrut.
- İbn Kayyim el-Cevziyye, (983), Medâinu's-Sâlikîn, Kahire.
- Kâfiyeci, Ebû Abdillâh Muhyiddîn Muhammed b. Süleyman, (1990), et-Teysîr fî Kavâidi İlmi't-Tefsir, Dimeşk.
- Karaman, Hayreddin; Çağrı, Mustafa; Dönmez, İbrahim Kâfi; Gümüş, Sadrettin, (2014), Kur'ân Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir, Diyanet İşleri Başkanlığı Yay., Ankara.
- Kutup, Seyyid, Fî Zılâli'l-Kur'ân, (1977), (trc.: Saraç, M. Emin; Karlığa, Bekir; Şengüler, İ.Hakkı), İstanbul.
- İbn-i Manzûr, Ebu'l-Fadl Cemâluddîn b. Muhammed, (1999), Lisânu'l-'Arab, Beyrut, 3. Baskı.
- es-Suyûtî, Celâluddîn, (1368), el-İtkân fî Ulûmi'l-Kur'ân, Mısır.

Uludağ, Süleyman, (1988), “Abd” mad., (DİA), İstanbul.

Yazır, Elmalılı M. Hamdi, (trs.), Hak Dini Kur'ân Dili, Eser Kitabevi, İstanbul.

ez-Zebîdî, Muhibbuddîn Ebu'l-Feyz es-Seyyid Muhammed el-Murtazâ el-Hüseynî el-Vâsî, (1888.), Tâcu'l-'Arûs, Mısır.

Zerkeşî, Bedruddîn, (1994), el-Burhân fî Ulûmi'l-Kur'ân (nşr.: Yusuf Abdurrâhman el-Maraşî ve dğr.), Beyrut.